

Олесь НОГА,
Ігор САВИЦЬКИЙ

**ПЕЖАНСЬКИЙ ГРИГОРІЙ —
ПРИЗАБУТИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ БУДІВНИЧИЙ
МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ЛЬВОВА
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

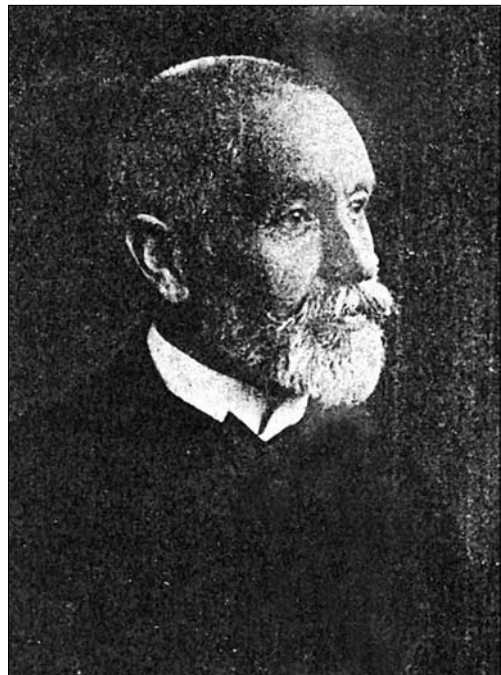
Повертається призабуте ім'я інженера-архітектора, який належав до першої української хвилі архітекторів, що займались пошуками українських традиційних виявів, що привело до появи українського стилю.

Ключові слова: Григорій Пежанський, інженер-архітектор, Львів.

Григорій Пежанський (1860 — 1 січня 1925) — видатний український архітектор, громадський діяч, призабутий на сьогодні, як і його архітектурна праця.

Народився Г. Пежанський у селі Пчани нині Жидачівського району Львівської області. Закінчив гімназію у Стрию; архітектурне відділення Львівської політехнічної школи; Цісарсько-кайзерівський інститут у Відні, де отримав диплом інженера-архітектора. Розпочав роботу у Львівському магістраті, перейшов на державну службу у намісництво, де працював радником з будівництва до 1924 року. Член Політехнічного товариства у Львові у 1888—1890 рр. та з 1893 року. Від 1896 р. мав статус «пожиттєвого члена». 1895 року обраний до правління Товариства [57]. Один із засновників Українського технічного товариства, протягом деякого часу його голова. Директор страхового товариства «Дністер» (із 22 листопада 1917 по 1918 рік) [53; 77, s. 248; 44; 14], учасник НТШ, Українського педагогічного товариства, та член Кураторії Народного Дому та Ставропігійського інституту у Львові. Член журі конкурсу на проект будівлі Львівського університету (1913). Помер у Львові, похований на Личаківському цвинтарі, поле № 75 [31, с. 413; 47, с. 1976].

На думку сучасної мистецтвознавчої польської критики Григорій Пежанський належав до першої української хвилі архітекторів, що займались пошуками українських традиційних виявів [80], що при-

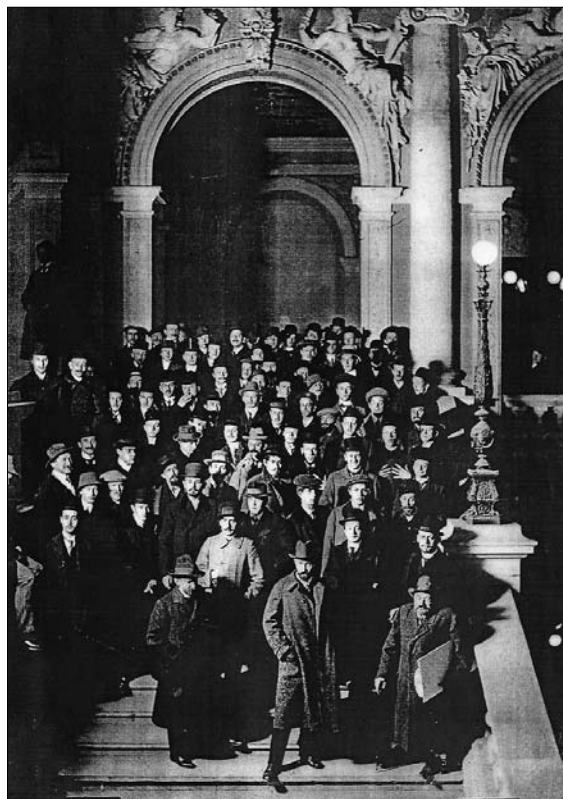
Пежанський Григорій

Могила Г. Пежанського та його дружини Олени на Личаківському кладовищі у Львові

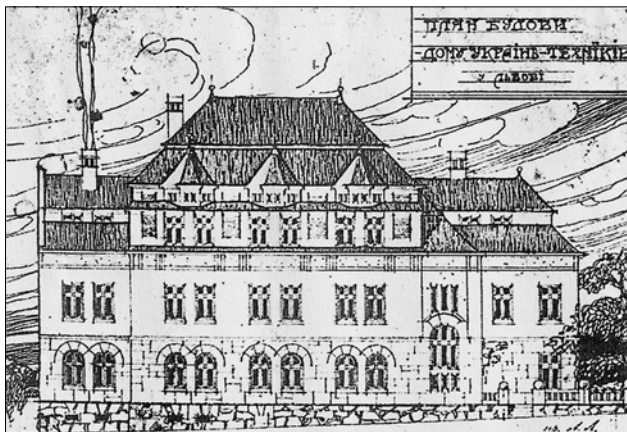
Львівська політехніка. Львів. 1880-ті роки

Викладачі і студенти Львівської політехніки. 1910 рр.

Стрий. Кав'ярня «Віденська». Поштівка поч. XX ст. Збірка А. Олійника

О. Лушпинський. Проект будинку студентського товариства «Основа», куратором якого був Г. Пежанський

Народний дім у Львові. Фото 1880-х рр.

Мюнц М. Бібліотека Львівського університету. Львів, 1905 р.

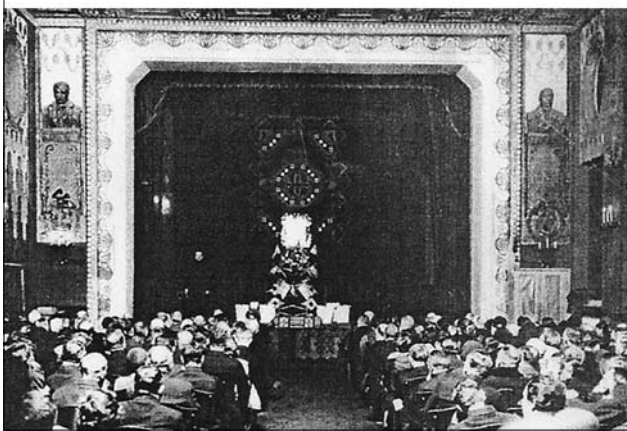
Тшемеський Е. Хімічно-мінералогічний інститут Львівського університету. Львів, 1892 р.

Гімназія і бурса Українського педагогічного товариства. Фрагмент головного фасаду

Гімназія і бурса Українського педагогічного товариства. Фото Н. Лісси, 1914 р.

Вищий музичний інститут ім. Миколи Лисенка. Великий зал. Фото 1920-х рр.

вело до появи українського стилю [76, с. 134; 79, с. 208; 82, с. 58—59].

Григорій Пежанський був дорадником при будові будинків українських установ у Львові і численних Народних домів [13, с. 1976; 15; 14, с. 4]. Він виготовив багато планів Народних домів, будинків українських установ та церков. Разом з тим, сприяв спорудженню театральних установ і музичних споруд [49, с. 50; 15; 14, с. 4; 42, с. 4].

Першою такою будівлею, яка має відношення до української музики і театру, та де був залучений Г. Пежанський, був Народний дім на вулиці Вірменській, який спроектували С. Гавришкевич і Шмідт у 1857 р. [74, с. 58]. На початку ХХ ст. Григорій Пежанський тут здійснював перебудови та вносив удосконалені пропозиції.

Наступною епохальною спорудою, до якої були причетні Іван Левинський та Григорій Пежанський, був будинок Руського (Українського) театру. Ідею його побудови подав Юліан Лаврівський у 1860-х рр. [74, с. 1; 72, с. 2; 73, ч. 3, с. 2], до якої приєдналися знані діячі української культури, передовсім львівські архітектори — Іван Левинський, Василь Нагірний, Григорій Пежанський, Сильвестр Гавришкевич та багато інших. Григорій Пежанський мав відношення до проектування планів побудови Українського театру [49, с. 50].

Організаційні процеси по збору коштів на Український театр та перші архітектурні пропозиції розтягнулися в часі більше ніж на пів століття [81, с. 5; 22, с. 6; 58, с. 1; 1; 46, с. 120—121; 33]. Реальність замайоріла лише в 1910-х роках. Вже в 1910 р. група під керівництвом Івана Левинського виготовила плани і макет Українського театру і презентувала його на загальнопольській архітектурній виставці [35; 85, с. 384]. Вся ця робота зіштовхнулася з опором консервативно налаштованої частини польського населення Львова та Галичини [75, с. 1, 3; 84, с. 384; 11, с. 6; 34, с. 356, 357; 39; 83, с. 7; 78; 17; 61, с. 14, 15; 23; 60, с. 49, 50; 55; 4, с. 1; 2; 59, с. 33, 34].

Григорій Пежанський був причетний до спорудження будинку Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові (нині Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка) [15; 14, с. 4]. Плани під будови інституту розробили І. Левинський та архітектори його бюро. Будували будинок у 1913—1916 рр. [24, с. 6; 3; 70, с. 135—137]. Ця установа відіграла надзвичайну роль у житті українського мистецького середовища [69, с. 52—55; 62, с. 30; 20, с. 3; 68, с. 4].

Участь Григорія Пежанського у створенні цієї будівлі полягала у допомозі при створенні архітектурно-технічної документації та допомозі при будівництві в завершальний період [15; 14, с. 4; 37, с. 1; 38, с. 5].

Всі мрії українців про театральне майбутнє було перервано Першою світовою війною та періодом повоєнних лихоліть. Все це накладалося на роки боротьби українського народу за свою незалежність, що завершилась гіркою поразкою і наступом реакції на українські права.

Після періоду визвольних змагань українського народу і його поразки українська суспільність звернула свою увагу на мистецьку сферу [32; 12; 54], а,

вірніше, за відновлення тих здобутків, які досягнули українці в перших десятиліттях ХХ століття.

На той час українські театральні справи у Львові знаходились в складній ситуації. Значна частина діячів театру або не повернулась з фронту, або була під заборону. Серед різносторонніх поривань у Львові з 1921 р. відновився рух за український театр [5, с. 2; 41, с. 2]. З початку театральними справами у Львові опікувалося товариство «Українська Бесіда» [8, с. 3; 18; 10, с. 3]. Однак в нових тогочасних умовах воно виявилось неспроможним на модерні нововведення. Суспільство вимагало нових змін, і вони не забарились. Розвернулась небувала кампанія з підтримки українських театральних почувань.

Серед тих перших, хто беззастережно підтримав цю нову українську ідею, були не тільки українські актори, але і просто люди мистецтва — архітектори, художники, священики, музиканти тощо.

На початках цієї видатної акції — членами майбутнього кооперативу «Український театр» були Г. Пежанський [27, с. 3], Іван Туркевич¹ [7; 46; 27, с. 3], М. Стефанівський [27, с. 3; 45; 36]. Пізніше до товариства долучився М. Галібей², Пежанський Олександр — син Григорія Пежанського, згодом вступив в члени кооперативу «Український театр» [26, с. 6]. З того часу розпочалась нова українська театральна історія [56, с. 3; 50, с. 170, 63; 43; 19, с. 2].

Основні події відбулись у Львові в 1923 році. Саме тоді пройшли небувалі рухи, які привели до офіційного заснування та реєстрації нового товариства. При численному українському представленні у древньому місті Львові в 1923 р. відбулись установчі збори нового товариства — кооперативу «Український театр» [6, с. 3; 51, с. 3]. До нього долучалось все більше українців [9, с. 3], а, передовсім, представники фінансових кіл, що відігравали роль рушіїв у цих процесах. Тоді ж були проведені вибори керівного складу нового товариства.

Директором кооперативу «Український театр» [66, с. 2; 67, с. 4] обрали О. Дрималика [16, с. 4], який провадив досить енергійну діяльність [25, с. 3]. Всі організаційні процеси кооперативу були завершені до 1926 року [65, с. 2; 28, с. 1; 40, с. 4]. Подальший розвиток кооперативу «Український театр» було пе-

¹ Інформацію про І. Туркевича записано від А. Клімашевського-Туркевича (Львів, 2015).

² М. Галібей — український підприємець.

Український академічний дім (нині вул. Коцюбинського, 21а). Фрагмент фасаду

Едер Ю. Народний дім у Львові. Львів, 1860—1870 рр.

рервано подіями перед Другою світовою війною [21, с. 1; 64, с. 3; 48, с. 5; 29, с. 1; 52, с. 3; 30, с. 4].

Протягом більш ніж 50 років Григорій Пежанський боровся за українські музично-театральні

комплекси, і його місце у цих процесах має бути належно поціноване сьогодні.

1. Центральний Державний історичний архів у Львові. — Ф. 514. — Оп. 1. — Спр. 137 (Архітектурні плани побудови Українського театру у Львові).
2. Центральний Державний історичний архів. — Ф. 381. — Оп. 7. — Спр. 29 (Руський театр. Поштова листівка).
3. ДАЛО. — Ф. 2. — Оп. 3. — Спр. 1009 (Справа будівництва вул. Шашкевича, 5).
4. Будова Народного театру // Руслан. — Львів, 1904. — № 114. — С. 1.
5. Бути чи не бути українському театрові у Львові? // Український вісник. — Львів, 1921. — Ч. 27. — С. 2.
6. Великі конституючі збори кооперативу «Український театр» // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 65. — С. 3.
7. Вищий інститут музичний... // Календар товариства «Просвіта» на 1906 рік. — Львів, 1905.
8. Відділення театральної справи від «Української Бесіди» // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 53. — С. 3.
9. В керівництві Галібей М., Стефанівський... кооператив «Український театр» // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 72. — С. 3.
10. В справі театального фонду // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 48. — С. 3.
11. Галицький театр «Руська бесіда» // Галицька брама. — Львів, 1994. — № 4. — С. 6.
12. Голубець М. 1914 — рік грози і надій / М. Голубець. — Львів, 1934. — 128 с.
13. Григорій Пежанський // Енциклопедія українознавства / Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка у Львові (перевидано в Україні). — С. 1976.
14. Григорій Пежанський. Некролог // Діло. — Львів, 1925. — Ч. 35.
15. Гр. Пежанський. Некролог // Технічні вісті. — Львів, 1925. — Ч. 1.
16. Директор О. Дрималик // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 91. — С. 4.
17. Діло. — Львів, 1908. — Ч. 266.
18. Діло. — Львів, 1923. — Ч. 54. — 12 травня.
19. Діло. — Львів, 1923. — Ч. 81. — С. 2.
20. Діло. — Львів, 1926. — № 146. — С. 3.
21. Для оновлення театру // Діло. — Львів, 1930. — Ч. 10. — С. 1.
22. Жертви на будову Руського народного театру // Діло. — Львів, 1911. — № 7. — С. 6.
23. Жертви на будову Руського народного театру // Діло. — Львів, 1912. — Ч. 144.
24. Закладення дому музичного товариства ім. М. Лисенка у Львові... // Діло. — Львів, 1913. — 15 вересня. — С. 6.
25. З нагоди загальних зборів кооперативу «Український театр» // Діло. — Львів, 1926. — Ч. 146. — С. 3.
26. Кооператив «Український театр» // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 79. — С. 6.
27. Кооператив «Український театр» // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 78. — С. 3.
28. Кооператив «Український театр» // Діло. — Львів, 1926. — Ч. 45. — С. 1.
29. Кооператив «Український театр». До оновлення театру // Діло. — Львів, 1930. — Ч. 10. — С. 1.
30. Кооператив «Український театр»... Театральна маскарада // Діло. — Львів, 1930. — Ч. 14. — С. 4.
31. Крива Л. Личаківський некрополь / Л. Крива, Р. Фіголь. — Львів, 2006. — С. 413.
32. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу Світової війни 1914—1918 рр. / К. Левицький. — Львів, 1928. — 776 с.
33. Лукіянович М. Жертви на будову Руського театру / М. Лукіянович, Л. Левинський, В. Слюзар // Діло. — Львів, 1914. — 30 травня.
34. Львівська поштівка / з колекції Олександра Нерубова; текст Юрія Бірюльова. — Львів: Ледес, 2012. — С. 356, 357.
35. Модель Руського театру і досконалі рисунки до нього були виставлені на I виставці Всепольської архітектури // Gazeta Narodowa. — Lwow, 1910. — № 206—207.
36. Михайло Стефанівський // Діло. — Львів, 1908. — (Рекламне оголошення).
37. Музичний інститут ім. Лисенка... Своя хата // Діло. — Львів, 1914. — Березень. — Ч. 72. — С. 1.
38. Музичний Інститут ім. Лисенка... Своя хата // Діло. — Львів, 1930. — Ч. 35. — С. 5.
39. Музичний календар. — Львів, 1906. — (річник 3-й видавців Зарицьких).
40. Найкращим... // Діло. — Львів, 1926. — Ч. 48. — С. 4.
41. На поміч українському театрові // Український вісник. — Львів, 1921. — Ч. 34. — С. 2.
42. Народний дім на Богданівці у Львові // Діло. — Львів, 1928. — Ч. 123. — С. 4.
43. Нова Хата. — Львів, 1923.
44. Нога Олесь. Іван Левинський — художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч / Нога Олесь. — Львів: Основа, 1993.
45. Нога О. Михайло Стефанівський / Нога Олесь. — Львів: Українські технології, 2007.
46. Нога О. Хроніки міста театрів. Театральне життя Львова впродовж 1900—1920-х років / Нога Олесь. — Львів: Коло (Дрогобич), 2007. — С. 120—121.
47. Пежанський Григорій // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: в 11 т. / Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. — Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1955—1995. — Т. 5. — С. 1976.
48. Пежанський Г. Кооператив «Український театр» // Діло. — Львів, 1928. — Ч. 1. — С. 5.
49. Перший конгрес українських інженерів у днях 15—16 травня 1932 р. — Львів: Накладом Українського технічного товариства, 1933. — С. 50.

50. Пилипчук Р. Театр... / Р. Пилипчук // Українська Радянська Енциклопедія. — С. 170.
51. Продовження конституючих зборів кооперативу «Український театр» // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 72. — С. 3.
52. Рятуймо наш живий театр // Діло. — Львів, 1930. — Ч. 16. — С. 3.
53. Словник художників України. — Київ : Головна редакція УРЕ, 1978.
54. Степанів О. Напередодні великих подій. В числі переживання і думки. 1912—1914 рр. / О. Степанів. — Львів : Червона калина, 1930. — 45 с.
55. Театральна бесіда. — Львів, 1991. — № 1.
56. Театральне мистецтво. — Львів, 1922. — Вип. 1. — С. 3.
57. Тимофієнко В.І. Пезанський Григорій / В.І. Тимофієнко // Зодчі України кінця XVIII — початку XX століть. Біографічний довідник. — Київ : НДІТІАМ, 1999.
58. Труш Іван. Два проекти на Український театр у Львові / Іван Труш // Діло. — Львів, 1910. — Ч. 150. — С. 1.
59. Труш І. Наш проєктований театр / І. Труш // Артистичний вісник. — Львів, 1905. — Зош. 4. — С. 33, 34.
60. Труш І. Новий театральний будинок і вигляд на будуче / І. Труш // Артистичний вісник. — Львів, 1905. — Зош. 5. — С. 49, 50.
61. Труш І. Проєкт українського театру у Львові і публіка / І. Труш // Артистичний вісник. — Львів, 1905. — Зош. 2, 3. — С. 14, 15.
62. Українська драматична школа // Театральне мистецтво. — Львів, 1922. — Вип. 7—8. — С. 30.
63. Український календар. — Варшава, 1976.
64. Український театр... З нашого карнавалу // Діло. — Львів, 1926. — Ч. 40. — С. 3.
65. Українська театральна кооператива... на театральні теми // Діло. — Львів, 1926. — Ч. 13. — С. 2.
66. Український театр // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 81. — С. 2.
67. Український театр // Діло. — Львів, 1923. — Ч. 91. — С. 4.
68. Український театр ляльок. Галактіон... // Діло. — Львів, 1926. — № 145. — С. 4.
69. У приміщенні музичного інституту ім. М. Лисенка // Львівський театр. Час і архітектура. — Львів : Центр Європи, 1997. — С. 52—55.
70. Шах Степан. Львів — місто моєї молодості (спомин...) / Шах Степан. — Мюнхен : Християнський голос, 1955. — Ч. 1—2. — С. 135—137.
71. Ю. Лаврівський... // Діло. — Львів, 1914. — Ч. 64. — С. 1.
72. Ю. Лаврівський... «Просвіта» ... // Діло. — Львів, 1928. — Ч. 93. — С. 2.
73. Юліан Лаврівський — засновник українського театру (1860 роки) // Діло. — Львів, 1927. — Ч. 3. — С. 2.
74. Ямаш Ю. Львівський театр. Час і архітектура / Ю. Ямаш, В. Проскураков. — Львів : Центр Європи, 1997. — С. 58.
75. Ямаш Ю. Хроніка львівського театру. Місця, події, будови, люди / Ю. Ямаш, В. Проскураков // Галицька брама. — Львів : Центр Європи, 1995. — № 8. — С. 1, 3.
76. Ясевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX — XX веков / В.Е. Ясевич. — Киев : Будивельник, 1986. — С. 134.
77. Czasopismo Techniczne. — Lwów, 1904. — S. 248.
78. Czasopismo Techniczne. — Lwów, 1910.
79. Czasopismo Towarzystwa Technicznego. — Kraków, 1894. — № 19. — S. 208.
80. Hryhorij Peżanskyj // Rydkowski Cregorz. Przewodnik po Ukraine. — Czest IV. — Lwów : Oficyna wydawnictwa «Rewasz», 2008.
81. Na teatr ruski we Lwowie // Slowo Polskie. — Lwów, 1909. — № 466. — S. 5.
82. Orłowich M. Ilustrowany Przewodnik po Lwowie / M. Orłowich. — Lwów ; Warszawa, 1925. — S. 58—59.
83. Sprawa ukrainskie go teatru we Lwowie // Slowo Polskie. — Lwów, 1908. — № 575. — S. 7.
84. Teatru ryskie go prof. Jana Lewinskiego... z powodu lwy-stawy Arhitektury we lwowie // Czasopismo Techniczne. — Lwów, 1910. — S. 384.
85. Z powodu l wystawy Architektury we Lwowie // Czasopismo Techniczne. — Lwów, 1910. — № 17. — S. 384.

Oles Noha, Ihor Savytskyi

PEZHANSKYI HRYHORII —
ALMOST FORGOTTEN UKRAINIAN
ARCHITECT OF LVIV'S MUSICAL
AND THEATRE INSTITUTIONS
AT THE FIRST HALF OF XX CENTURY

An almost forgotten name of engineer and architect is coming back. He was one of the first Ukrainian architects, who searched up for Ukrainian traditional features, what resulted into Ukrainian style appearance.

Keywords: Pezhanskyi Hryhorii, engineer and architect, Lviv.

Олесь Нога, Ігорь Савицький

ПЕЖАНСЬКИЙ ГРИГОРІЙ —
ПОДЗАБУТЫЙ УКРАЇНСЬКИЙ СТРОИТЕЛЬ
МУЗЫКАЛЬНО-ТЕАТРАЛЬНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ
ЛЬВОВА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА

Возвращается подзабытое имя инженера-архитектора, который принадлежал к первой украинской волне архитекторов, которые занимались поисками украинских традиционных проявлений, что привело к появлению украинского стиля.

Ключевые слова: Григорий Пезанский, инженер-архитектор, Львов.